

ONTWERP RELANCE- EN HERONTWIKKELINGSPLAN
VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST
IN DE CONTEXT VAN DE COVID-19-CRISIS

ADVIES VAN DE GEWESTELIJKE ONTWIKKELINGSCOMMISSIE

24 AUGUSTUS 2020

Secrétariat Commission
Régionale de Développement
Gewestelijke Ontwikkelings-
Commissie Secretariaat

Rue de Namur 59
1000 Bruxelles
Naamsestraat 59
1000 Brussel

T +32 2 435 43 56
F +32 2 435 43 99
@ crd-goc@perspective.brussels
www.crd-goc.brussels

[ici](#)
[ici](#)

Gelet op de aanvraag tot advies door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering over het ontwerp van het relance- en herontwikkelingsplan van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in de context van de COVID-19-crisis, dat we op 14 juli 2020 hebben ontvangen;

Gelet op het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 4 juli 2019 betreffende de Gewestelijke Ontwikkelingscommissie;

Formuleert de Commissie het volgende unanieme advies:

WOORD VOORAF

1. Voorafgaand advies van de Commissie/Toepassingsgebied van dit advies

De Gewestelijke Commissie bezorgde de Regering op basis van de door perspective.brussels gecoördineerde diagnose naar aanleiding van de COVID-19-crisis en het werk van de Prospect-cel van de GOC een voorafgaande nota voor het ontwerp van het relance- en herontwikkelingsplan van het Gewest naar aanleiding van de COVID-19-crisis.

De Regering legt nu het ontwerp voor het relance- en herontwikkelingsplan van het Gewest ter advies voor, dat een antwoord moet bieden op 3 centrale vragen:

1) Hoe moeten de Regering en de Gemeenschaps- en Verenigde Colleges hun engagement om Brussel op weg te zetten naar een economische, sociale en milieutransitie voortzetten?

2) Hoe en volgens welk model kunnen we een optimale werking van ons welzijns- en gezondheidssysteem waarborgen?

3) Hoe kunnen we de ruimtelijke inrichting van ons stadsgewest hertekenen, rekening houdend met de verschillende stadsfuncties: mobiliteit, huisvesting, voorzieningen, economische activiteiten, groene ruimten en recreatie?

Overeenkomstig de beslissing van de Regering die de manier vastlegt waarop het plan moet worden uitgewerkt, maken de voorgestelde maatregelen met betrekking tot de assen 'socio-economische transitie en werkgelegenheid' en 'sociaal en gezondheidsbeleid' deel uit van de Strategie G04 Brussels 2030 en worden daarom ter advies aan de ESR voorgelegd.

De aanvraag tot advies aan de Commissie heeft specifiek betrekking op de maatregelen die onder as 3 'territoriale en milieuontwikkeling' vallen. Het advies heeft echter ook betrekking op andere aspecten die daarmee verbonden zijn.

Aangezien de transversale aspecten van essentieel belang zijn, betreurt de Commissie dat de aanvraag tot advies beperkt blijft tot vragen met betrekking tot de ruimtelijke ordening. Ze wil dan ook graag beschikken over alle fiches van het relance- en herontwikkelingsplan.

2. Versterking van de gewestelijke visie

Via haar relance- en herontwikkelingsplan wil de Regering garant staan voor de versterking van de gewestelijke visie en:

- o samenhangende maatregelen op korte, middellange en lange termijn voorstellen die haar in staat moeten stellen om waardige leefomstandigheden te garanderen voor elke inwoner van Brussel, en dan meer bepaald iedereen die het zwaarst werd getroffen door de crisis, en om het herstel van de*

gewestelijke economische activiteiten te ondersteunen en op die manier in te spelen op de maatschappelijke behoeften van de Brusselaars;

- *ervoor zorgen dat de maatregelen overeenstemmen met de doelstellingen van de verschillende strategische planningtools die ook in de toekomst onze acties en onze politieke keuzen moeten sturen. Voornamelijk in termen van klimaat- en maatschappelijke urgentie, economische transitie en digitalisering (rekening houdend met de digitale kloof) en de beperking van de maatschappelijke en gezondheidsongelijkheid;*
- *het beleid afstemmen op de Europese initiatieven (waaronder Next Generation EU, Green Deal...), die ten doel hebben om de lidstaten te ondersteunen op het vlak van investeringen en hervormingen om de crisis aan te pakken, zodat het Brussels Gewest maximaal kan genieten van de middelen die in dat kader worden vrijgemaakt. Het plan zal ook een maximale complementariteit moeten nastreven tussen het federale, het gewestelijke en het lokale niveau.*

3. Transversale doelstellingen

De Brusselse Regering heeft 5 transversale doelstellingen geselecteerd voor alle maatregelen:

- *de maatregelen moeten billijk en inclusief zijn. Ze dragen bij aan de doelstellingen op het vlak van de bevordering van diversiteit, de bestrijding van elke vorm van discriminatie en het gelijkheidskansenbeleid. In die optiek gaan de maatregelen gepaard met opvolgingsindicatoren met betrekking tot de maatschappelijke en gelijkheidsdoelstellingen, en dan meer bepaald op het vlak van gender, bevordering van de diversiteit, de strijd tegen elke vorm van discriminatie en klimaatdoelstellingen. Geen enkele afzonderlijke maatregel mag leiden tot een achteruitgang op het vlak van deze doelstellingen;*
- *de maatregelen moeten ons in staat stellen om op een rechtstreekse of onrechtstreekse manier bij te dragen aan de doelstellingen van het Gewest op het vlak van de strijd tegen klimaatverandering (beperking van rechtstreekse en onrechtstreekse emissies, aanpassing aan de klimaatveranderingen) en de bevordering van biodiversiteit;*
- *de maatregelen moeten ons in staat stellen om banen te behouden en/of duurzame banen te creëren - d.w.z. banen die moeilijk kunnen worden gedelocaliseerd, die van een hoge kwaliteit zijn en die beantwoorden aan de behoeften van de Brusselaars in voornamelijk toekomstgerichte sectoren die aansluiten op de Strategie GO4BRussels 2030;*
- *de budgetten die door de Regering worden geïnvesteerd, moeten - rechtstreeks en onrechtstreeks - ten goede komen aan de reële en lokale Brusselse economie. Dit geldt vooral voor de projecten die bijdragen aan de transitie naar een koolstofvrije, regeneratieve en sociale kringlooeconomie en aan de werkgelegenheid in Brussel, met inbegrip van het essentiële weefsel van de openbare dienstverlening en de non-profitsector;*
- *de maatregelen bieden een antwoord op de behoefte van het Gewest om zich aan maatschappelijke, economische, gezondheids- en milieucrisissen aan te passen en zijn erop gericht om die crisissen te voorkomen.*

ADVIES

1. ALGEMENE OPMERKINGEN

De Commissie onderschrijft de gewestelijke visie en de transversale doelstellingen van de Regering.

Net als in haar voorafgaande nota onderstreept ze dat het gezondheidsgevaar van deze pandemie niet snel zal wijken. Dat gevaar maakt deel uit van een hele reeks uitdagingen die de samenleving moet aangaan. De Commissie juicht daarom het streven van de Regering toe om de veerkracht van ons systeem op een algemene manier te verbeteren.

Daarbij zal in de toekomst beter rekening moeten worden gehouden met het transversale karakter van de ecosystemische crisis en dus met de verbanden die moeten worden gelegd tussen gezondheid, plaatselijke economie, wonen enz.

We moeten de COVID-19-crisis daarom als een enorme opportuniteit aangrijpen om veranderingen in het stadsbeleid sneller door te voeren.

Nadenken over de belangen en de opportuniteiten van deze crisis mag niet leiden tot maatregelen die slechts op een klein aantal personen en ondernemingen een impact hebben. De aanbevolen maatregelen moeten daarentegen pragmatisch genoeg zijn en rekening houden met de dagelijkse realiteit op het terrein en met het statuut van Brussel als stadsgewest en als hoofdstad van meerdere entiteiten.

2. GOVERNANCE

Niveaus

Er zal een transitie moeten plaatsvinden op het vlak van governance - en dan niet alleen op het vlak van operationele governance (digitalisering), zoals wordt voorgesteld. De verschillende beleidslijnen moeten op een transversale manier en op het juiste niveau (GPDO) worden beheerd, waarbij rekening wordt gehouden met de volledige maatschappij (burgermaatschappij en bevolking) en niet alleen met de activering van de openbare sector (hoewel de overheidsdiensten als voorbeeld een belangrijke tussenpartij en een drijfveer kunnen vormen). Om de inspanningen te herlokalisieren en de krachten te bundelen, moet het accent op het 'lokale' worden gelegd. De Commissie dringt er dan ook op aan om in het plan uitdrukkelijk naar de 4 niveaus van het GPDO te verwijzen.

Wijk

De Commissie adviseert om de 118 bewoonde wijken in verschillende categorieën in te delen: residentiële wijken, wijken met lokale centraliteit en wijken in de gewestelijke of grootstedelijke centra. Het is daarbij belangrijk om zich vooral te richten op het vijftigtal wijken met een lokale centraliteit om daar:

a) een economie te ontwikkelen die meer als een kringloopeconomie werkt en die op dienstverlening is gericht

b) een alliantie tot stand te brengen tussen de private sector, de openbare sector en de verenigingen met het oog op een inclusief beleid (bv. prioriteiten renovatie en voeding).

De Prospect-cel van de GOC werkt momenteel aan de dimensie van de wijk voor de ontwikkeling van de stad. De GOC zal hierover binnenkort een uitgebreide nota voorleggen.

Identificatie van de blokkeringen

Zoals in de voorafgaande nota al werd gemeld, meent de Commissie dat het interessant zou zijn om systematisch de blokkeringen op te heffen bij de uitvoering van de gewestelijke programma's door er

doeltreffende strategieën op los te laten, aangezien de nieuwe conjunctuur een verandering van perceptie en enthousiasme van de bevolking laat zien.

Daarbij denken we onder meer aan:

- de permanente blokkeringen in de uitvoering van de woonplannen.
- Voorrang aan het openbaar vervoer: op de kaart met de 'zwarte punten' van het GewOP van 1995 zijn plaatsen aangeduid waarvoor nog steeds geen oplossing is gevonden, en delen van eigen beddingen die in 2020 nog steeds niet zijn gerealiseerd.
- Op het vlak van de parkeermogelijkheden - en dan in het bijzonder in de openbare ruimte - kijken we tegen een aanzienlijke achterstand aan ten opzichte van de situatie in Nederland.
- Ook op het vlak van het milieu werden op talrijke vlakken vertragingen opgelopen: stiltegebieden, geluidspreventie, herinstructie van de natuur, bescherming van de bodem enz.
- Op economisch vlak pleit het GPCE voor recyclage, maar men laat wel het slopen van bestaande gebouwen toe zonder enige verplichting tot recuperatie van de materialen. Intussen ontbreken ook nog altijd sectoren die zich bezighouden met de recuperatie, het hergebruik of de recyclage van heel wat materialen.
- Op het vlak van het vastgoed hebben de banken onmiddellijk maatregelen getroffen voor huiseigenaars die nog een hypothecaire lening hadden lopen (opschorting van de maandelijkse aflossingen en verlenging van de looptijd van de leningen). Met betrekking tot de huurders, die 60 % van het totale aantal gezinnen in Brussel vertegenwoordigen, werd gepraat over een eenmalige premie van € 214,68 voor gezinnen met een laag inkomen en die ten gevolge van COVID nog meer inkomsten moesten inleveren. De modaliteiten voor die maatregel moeten nog worden verduidelijkt.

3. PARTICIPATIE EN MOBILISATIE

Communicatie (zie hierboven) en mobilisatie van de privéactoren, van de bewoners en van de burgermaatschappij zijn van essentiële belang om de bestaande uitdagingen met succes aan te gaan.

De Alliantie Werkgelegenheid-Leefmilieu is in dat opzicht een uitstekend initiatief om privéactoren te mobiliseren. De Commissie vraagt dan ook dat die Alliantie zo snel mogelijk van start gaat, gelet op het feit dat de huidige legislatuur intussen al een hele tijd loopt. De Alliantie heeft er overigens ook alle belang bij om haar activiteiten op lokaal niveau (onder het regionale niveau of zelfs het gemeentelijke niveau) uit te breiden, zodat ze een zo groot mogelijke impact heeft.

De andere maatregelen die worden overwogen om de burgers te betrekken, zijn een goed begin (invoering van een dienst voor participatie en versterking van bestaande initiatieven), maar het zal duidelijk zijn dat men de nodige middelen moet verzamelen om zijn ambities waar te maken, ook al omdat de ervaring met de RPA's heeft aangetoond dat op dat vlak nog een hele weg is af te leggen.

De Commissie vestigt in dat verband de aandacht op de verenigingssector, die hiervoor al een helpende hand heeft toegereikt via het voorstel voor een Overgangsraad. Hoewel het misschien niet nodig is om hiervoor nog maar eens een instantie in het leven te roepen, is het wel belangrijk om de mobilisatie te ondersteunen.

De Commissie is er immers van overtuigd dat het van essentieel belang is om de bevolking te mobiliseren en om het ruime publiek aan te moedigen om geëngageerde burgers te worden.

De Commissie meent daarom dat de Regering een kader moet scheppen waarin iedereen een plaats krijgt - en dan meer bepaald in de lokale democratie op wijkniveau.

Gelet op de recentste gebeurtenissen is het ook best om de Brusselse jongeren zo snel mogelijk bij een positief ontwikkelingsproject voor hun wijken te betrekken.

4. COMMUNICATIE

De Commissie deelt de mening van de Regering dat over de elementen van een visie, een strategie, een methode en een planning meer dan ooit duidelijk moet worden gecommuniceerd naar alle doelgroepen toe om hen te informeren, om beslissingen uit te leggen en om een sereen debat mogelijk te maken.

De Commissie hoopt dat de kandidatuur van het Gewest voor de organisatie van het ISOCARP-congres 'from wealthy to healthy cities' (fiche COM_1) zal worden geselecteerd en dat op die manier veel in gang kan zetten.

Zoals in de fiche wordt onderstreept, heeft Brussel al meerdere beleidslijnen uitgestippeld en projecten lopen op dit vlak, die tijdens het congres aan bod kunnen komen of die aanleiding kunnen geven tot een bezoek op het terrein (good food-strategie, GPCE, BKP, joggingplan, stadsboerderij van de slachthuizen, farmpark, FEDER-projecten, projecten in het kader van de Wijkcontracten ...).

Beter nog: de Commissie kan zich volledig vinden in de inhoud van fiche COM 2:

*Om leesbaar en begrijpelijk te zijn, moeten de acties van het relance- en herontwikkelingsplan in een helder kader worden gesitueerd, zodat elke Brusselaar zijn plaats kan vinden in een gemeenschappelijk traject. Dat heldere kader moet terug te vinden zijn in het Brusselse stadsproject (Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling) dat in 2018 werd goedgekeurd, voor zover de diagnose-elementen uit dat plan en de doelstellingen in essentie duidelijk werden gevalideerd door de lessen die uit de crisis werden getrokken. Uiteraard zal het er in het kader van de opdracht *projecting.brussels* (opvolging en actualisering van het GPDO) op aankomen om dit stadsproject te actualiseren/aan te vullen om die meer transversale elementen te versterken met betrekking tot meer bepaald strategie-elementen op veerkracht, participatie, vooruitzicht of tactische en tijdelijke stedenbouw, het erfgoed.*

Dat impliceert dat voor het Brusselse stadsproject een communicatiestrategie zal moeten worden uitgewerkt met de bedoeling om het project nog te versterken. Die strategie moet de mogelijkheid bieden om het stadsproject beter bekend te maken en om het begrijpelijk voor te stellen, zodat het een duidelijk kader, een mijlpaal en een traject kan vormen voor de Brusselaars.

Het moet hierbij de bedoeling zijn om hen trots(er) te maken op hun stad, haar projecten, haar gebouwen en haar groene ruimten. Elke Brusselaar moet een ambassadeur worden van zijn stad/grondgebied.

De Commissie vindt het heel belangrijk om optimaal te profiteren van de unieke ervaring van de lockdown die bijna de hele planeet in zijn greep hield om op basis daarvan te communiceren over klimaatkwesies en om flinke inspanningen te leveren om het publiek een duidelijk zicht te bieden op het probleem. De Commissie vestigt ook de aandacht op het belang van een ecosystemische visie, waarbij de kwaliteit van de bodem, het beheer van materialen en stoffen en hun impact op de productiviteit van de ecosystemen aan elkaar worden gekoppeld.

De Commissie betreurt dat de communicatie over het relanceplan vooral in een marketinglogica is opgesteld, terwijl het veel beter zou zijn om de burgers een echte actieve rol toe te bedelen in het hele verhaal. Het is daarom belangrijk om verder te gaan dan louter communicatie.

5. MONITORING

De Commissie steunt, naar aanleiding van de Europese INSPIRE-richtlijn, die overheden verplicht om tegen oktober 2020 aan de bevolking de gegevens beschikbaar te stellen over de inname en het gebruik van gronden, de doelstelling om de gegevens van de Wijkmonitoring aan te vullen.

De Commissie zal dan ook binnenkort een afzonderlijke nota bezorgen over de wijken en voorstellen om de Monitoring in die zin te verbeteren.

De Commissie neemt akte van de beslissing om een Tijdsbureau op te richten om een beter begrip te verwerven van het gebruik van de stad en de stadsritmes en hun impact op de levenskwaliteit. Dit bureau zal op basis van de verworven kennis de opdracht krijgen om het gebruik van de stad en van de infrastructuren en de diensten die het gewestelijke grondgebied verleent, te optimaliseren voor inwoners en bezoekers. De Commissie zou graag op de hoogte worden gehouden van het voorstel dat in december 2020 hierover naar buiten zou worden gebracht.

De Commissie ondersteunt ook de transdisciplinaire aanpak van verschillende besturen en de ION onder leiding van Perspective met betrekking tot de manier waarop de snelle aanpasbaarheid van de stedelijke ruimte aan de stadsfuncties kan worden verbeterd. De Commissie zou graag op de hoogte worden gehouden van het voorstel dat in december 2020 hierover naar buiten zou worden gebracht.

De Commissie vraagt om een evaluatie van de getroffen maatregelen te voorzien: impact, doeltreffendheid ... De Commissie meent dat het weinig zin heeft om bepaalde maatregelen, waarvan de impact nog niet bekend is, nu te versterken.

De Commissie vraagt zich af in welke mate de cel Evaluatie van het BISA/Perspective werd betrokken bij de formulering van de doelstellingen van de maatregelen, bijv. via een ex-ante evaluatie of een andere methode, om een hoogwaardige openbare interventie te verzekeren.

6. VEERKRACHT/GROEN EN BLAUW NETWERK

De uitdaging bestaat erin om een strategie uit te werken en instrumenten te ontwikkelen met de bedoeling om een sterk en grootstedelijk netwerk in stand te houden, het ecologisch te optimaliseren en het kwalitatief te ontwikkelen ten opzichte van de stad en haar periferie. Dit netwerk moet de economische en demografische ontwikkelingen omkaderen. Het vervult hierbij verschillende functies: landschappelijk, ecologisch, recreatief, voedselbevoorrading, strijd tegen opwarming van de aarde, versterking van de ecosystemen, gezondheid en levenskwaliteit ...

Het levende biologische erfgoed van het Gewest moet zo goed mogelijk worden behouden binnen een visie van een ecologisch actief netwerk. Dit netwerk omvat levende en doordringbare bodems waarin regenwater kan doordringen en de lokale klimaatomstandigheden onder controle kunnen worden gehouden; productieve plantaardige bedekkingen; inheemse en niet-inheemse gediversifieerde soorten. Dit biologische erfgoed moet de bevolking ook bewust maken van de vergankelijkheid van het leven en haar verantwoordelijkheden op dat vlak.

Met betrekking tot het klimaat keurde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in oktober 2019 al een Klimaatplan goed en engageerde het zich om een hele reeks maatregelen te treffen op basis van een groot aantal studies en analyses.

De Commissie keurt het ontwerp van ontwikkeling van het groene/blauwe netwerk (fiche RES_1) goed, dat streeft naar een verbetering van de transversale veerkrachtige capaciteiten van de stad (via meer bepaald de invoering van een veerkrachtstrategie ten opzichte van de effecten van de klimaatverandering - hittegolven, felle stormen, droogte enz.).

De Commissie meent echter dat de plannen die in de fiche worden voorzien, lang niet ambitieus genoeg zijn. De voorstellen blijven voornamelijk beperkt tot projecten die intussen al lopen en die te zeer gelokaliseerd zijn, waarvan het verband met het groene en het blauwe netwerk totaal niet duidelijk is. De Commissie is ook verbaasd over het feit dat de COVID-crisis de Regering niet aanspoort/uitnodigt om de lopende projecten in vraag te stellen. De Commissie ondersteunt alle inspanningen van de Regering, maar wijst wel op het belang van een hoogwaardige groene openbare ruimte, zoals dat niet alleen door de COVID-crisis,

maar ook door de recente hittegolf nog maar eens werd aangetoond. De Commissie dringt dan ook aan om alle wijken waar dat nodig is, samen met de gemeenten, zo snel mogelijk te vergroenen.

Zoals al in de voorafgaande nota werd vermeld, stelt de Commissie voor om de ontwikkeling van de groene/blauwe/voetgangers-/GENfiets-netwerken aan het grootstedelijke niveau te koppelen.

De participatieve aanleg van 'pocket parks' in wijken waar onvoldoende groene ruimten zijn, is ook een goed initiatief.

De COVID-19-crisis heeft aangetoond hoe belangrijk het is voor de bewoners van een stad om groene ruimten op wandelafstand te hebben.

Dat geldt zeker voor de centraal gelegen wijken, waar niet alleen veel te weinig groene ruimten aanwezig zijn, maar die ook nog eens aan de 'warmte-eilandeffecten' worden blootgesteld. De aankoop van niet-bebouwde ruimten in dicht bewoonde wijken zonder (veel) groene ruimten wordt behandeld in de fiche 'veralgemeend recht op voorkoop'. De vraag is echter of deze aanpak wel realistisch en doeltreffend is op korte of middellange termijn (aangezien het van belang is om heel snel te reageren op deze problematiek).

De Commissie wijst in het bijzonder op de noodzaak om ook rekening te houden met de sociale dimensie, die al te vaak over het hoofd wordt gezien. We denken daarbij aan initiatieven die op het terrein ontstaan en die moeten worden aangemoedigd - zeker als daarmee de collectieve stress naar aanleiding van de lockdown kan worden verlicht: stadszwembad te Molenbeek, straatspelen met onder meer een groot schaakbord dat in de straten van Sint-Gillis werd getekend enz.

7. TACTISCHE STEDENBOUW

De Commissie meent dat het aangeraden is om sneller toestemming te verlenen voor tijdelijke inrichtingen, kleine inrichtingen van bewoners op de trottoirs aan te moedigen, de inname van bepaalde parkeerruimten toe te laten enz. om op die manier de sociale banden te versterken die zwaar op de proef werden gesteld tijdens de lockdown. Daarnaast is het belangrijk om de openbare ruimten vaker te onderhouden.

De Commissie stelt voor om de gemeenten aan te moedigen om snel te vergroenen.

Er is duidelijk nood aan flexibele openbare ruimten, die kunnen inspelen op uiteenlopende evoluerende behoeften (op wekelijkse basis, op werkdagen of tijdens de weekends, op jaarlijkse basis, bv. afhankelijk van de seizoenen, tijdens de vakanties, toeristische of economische evenementen enz.). Dit betekent ook dat men erop moet kunnen rekenen dat bepaalde inrichtingen gemakkelijk kunnen worden ongedaan gemaakt (bv. 'pocket parks' of tijdelijke openbare/private inname van de ruimte).

De Commissie stelt voor om lokale 'tactische' experimenten en de verschillende regionale plannen (bv.: Gewestelijk Mobiliteitsplan (GMP), tijdelijke residentiële gebieden) te coördineren.

De Commissie verwijst in dat verband naar haar adviezen over het besluit vrijstelling, vergunning voor beperkte duur en GSV.

De Commissie meent dat vrijstellingen beperkt moeten worden gehouden en herhaalt haar voorstel om in het BWRO een stedenbouwkundige verklaring op te nemen, zodat de initiatieven kunnen worden omkaderd zonder dat daarvoor een zware procedure moet worden doorlopen.

8. VOORZIENINGEN/GRONDBELEID

De Commissie keurt de invoering goed van een veralgemeende voorkoopperimeter op het grondgebied van het BHG (fiche Veralgemeende voorkoop EQU_2).

Ze meent evenwel dat het van essentieel belang is om de effecten en de doeltreffendheid van die maatregelen te beoordelen, evenals de voorwaarden die moeten vervuld zijn om van een veralgemeende voorkoop een succes te maken.

Hoewel deze maatregel nuttig is voor het woonbeleid, volstaat ze wellicht niet voor de andere nagestreefde doeleinden (en dan meer bepaald de aanleg van groene ruimten).

Bovendien moet men in dit verband niet alleen rekening houden met de openbare aankopen (voorkoop, onteigeningen enz.), maar ook met de latere modaliteiten om de terreinen ter beschikking te stellen (verkavelde rechten, erfpacht, CLT enz.) waarover men best meer vragen stelt (zie huisvesting hieronder).

School

- *Deze kan een Brede school worden: het plan voorziet de vergroening van de speelplaatsen, maar men moet hierin nog verder gaan, zoals in Denemarken, waar bij elke nieuwe school ook een bibliotheek moet worden ingericht of waar de sportzaal na de uren wordt opengesteld voor de bewoners van de wijk. Ook in Zwitserland kan men in dit verband de nodige voorbeelden vinden. Uiteraard moet in dat geval iemand (bv. een conciërge) worden aangeduid die verantwoordelijk is voor het beheer van de verschillende gebruiksmogelijkheden.*
- *Heel wat praktijkvoorbeelden tonen aan hoe belangrijk het is om scholen in het leven in de wijk op te nemen - onder meer met het oog op een goede toegankelijkheid en mobiliteit, banden met de families, socioculturele activiteiten enz.*
- *Op kortere termijn zullen de scholen extra lokalen/ruimten nodig hebben om de regels op het vlak van social distancing te kunnen naleven. In de praktijk wordt vandaag gevraagd dat een school van de ene dag op de andere dag over dubbel zoveel ruimte beschikt in vergelijking met de toestand van vóór de lockdown. De evolutie op lange termijn is moeilijk te voorspellen, maar het is niet uitgesloten dat op dit vlak eventueel leegstaande gebouwen zullen moeten worden aangeschaft of dat bepaalde voorzieningen met anderen zullen moeten worden gedeeld. Moeilijkheden in verband met het dubbele net, officieel/vrij?*
- *De realisatie van de opleidings-/werkpolen die door de Regering worden voorzien, moet zeker na deze crisis een prioriteit zijn, aangezien de onderwijssector en de sector van het beroeps- en het voortgezette onderwijs de afgelopen maanden zware klappen kregen.*

9. HUISVESTING

De Commissie staat gunstig tegenover de invoering van de Alliantie Werkgelegenheid-Leefmilieu 'duurzame renovatie', die duurzame renovatie in de bouwsector moet stimuleren, de capaciteiten van de sector moet versterken en het aanbod van de sector moet oriënteren, zodat hij bijdraagt aan de invoering op grote schaal van innoverende oplossingen voor de duurzame renovatie van de gebouwen in Brussel (fiche TRAN_1).

De woningen en de kantoren moeten aanpasbaar, evolutief en reactief zijn, zodat ze kunnen inspelen op nieuwe behoeften en nieuwe gewoonten. We hebben meer flexibiliteit nodig.

De Commissie herhaalt in haar advies over het ontwerp van wijziging van de GSV haar vraag om aan te dringen op de reconversie van gebouwen. In dit verband zou bij elke stedenbouwkundige vergunning een nota moeten worden gevoegd waarin wordt vermeld hoe de gebouwen in de toekomst indien nodig een nieuwe bestemming kunnen krijgen.

Onze maatschappij is grondig aan het veranderen; onze woningen, onze kantoren en onze voorzieningen moeten dan ook op een andere leest worden geschoeid.

De Commissie meent dat in dit verband zowel de positieve als de negatieve kanten van telewerken een uitgebreide evaluatie verdienen.

De ruimten van morgen moeten specifiek en flexibel zijn. De nieuwe manieren van leven (wonen, werken, zich ontspannen) hebben een grote impact op meer bepaald mobiliteit, autonomie en het individuele en collectieve beheer. Elkaar minder, maar beter zien ...

De ruimten van morgen zullen misschien niet groter moeten zijn (omdat daar een kostenplaatje aan vasthangt), maar wel aanpasbaar (ruimte voor kantoor/slaapkamer/salon, balkon/wintertuin, extra kamers, gemeenschappelijke polyvalente ruimten, ruimten voor levering van pakjes/maaltijden/boodschappen ...).

Wat de oppervlakte en de indeling van de woning betreft: men zal ervoor moeten zorgen dat mensen zich gemakkelijker kunnen isoleren binnen dezelfde woning, door de oppervlakken van de (eenpersoons- of gezins) kamers te vergroten, door voorrang te geven aan goed verluchte ruimten (balkons, tuintjes enz.) en door de ombouw van garages voor collectieve of creatieve doeleinden te vergemakkelijken.

Laten we in dit verband ook niet vergeten dat het Gewest de veroudering van zijn bevolking niet uit het oog mag verliezen. Wat de kwetsbare bevolkingsgroepen betreft, verdienen de formules voor samenleven zeer zeker meer aandacht.

De Commissie meent in dat verband dat een voorstel om te stoppen met rusthuizen te bouwen voor ouderen die nog zelfstandig kunnen leven (zodat ze langer thuis blijven wonen) - zoals dit al sinds 2007 in Denemarken en sinds 2011 in Nederland gebruikelijk is - zeker het overwegen waard is (door bijvoorbeeld de keuze voor begeleide woningen, woningen voor meerdere generaties enz. nog meer te stimuleren).

Op het vlak van het grondbeleid is het van essentieel belang om de vastgoedoperaties op alle openbare ruimten te herzien in een poging om speculatie te vermijden. De eenvoudigste oplossing hiervoor bestaat erin om een eigendom nooit meer af te staan (alleen nog erfpacht, oppervlakte enz.). Alle projecten van Citydev zouden de vorm moeten aannemen van Community Land Trust (CLT) (met een return van 75 % van de meerwaarde aan CLT bij verkoop).

Merk op dat de Commissie in haar advies over het Demografische GBP al het nodige voorbehoud had gemaakt in verband met de OGSO's, voor zover deze in de plaats komen van de stadsindustriegebieden die al niet dik gezaaid zijn en bovendien aanleiding kunnen geven tot speculatie en 'gentrificatie'.

10. METROPOLISATIE/NABIJHEIDSTAD/RUIMTELIJKE ORDENING

De Regering heeft beslist om stadsvernieuwingstools aan te passen (SVC's, DWC's) fiche METRO_1, maar heeft momenteel nog geen voorstellen voor luik 2.

De Commissie stelt vast dat in deze fiche alleen sprake is van wijkcontracten en SVC's. Sommige uitdagingen kunnen echter alleen op grootstedelijk niveau worden aangepakt: mobiliteit, recreatiegebieden, huisvesting, werkgelegenheid, logistieke economie, stadslandbouw, lokale en kringloopeconomie.

De Commissie vraagt dat de Regering op dit vlak concrete en proactieve initiatieven neemt.

De cel Prospect werkt momenteel aan de grootstedelijke dimensie. De Commissie zal binnenkort dan ook een uitgebreide nota over dit thema bezorgen.

Grootstedelijk centrum

Overeenkomstig het GPDO van het stadscentrum de 'locomotief' van deze transitie maken via:

- *de uitbreiding van zijn perimeter tot voorbij de vijfhoek, zodat de volgende aspecten in de plannen kunnen worden opgenomen:*

- **Mobiliteit:** de belangrijkste mobiliteitsassen en polen die niet voor het autoverkeer zijn bedoeld (de metrolus, de stations, het kanaal en de hoofdvoetgangersstraten die in het Gewestelijk Mobiliteitsplan zijn voorzien).
  - **Leefmilieu:** de twee flanken van de Zennevallei.
  - **Economie:** de commerciële linten langs de oude steenwegen en de middeleeuwse poorten, de stadsindustrie langs het kanaal, de culturele en creatieve sector in de benedenstad, de toeristische en de commerciële sector in de historische kern, de financiële en de institutionele sector in de bovenstad, de internationale instellingen in de Europese wijk enz.
  - **Sociaal:** de rijke wijken in de bovenstad, de arme wijken in de benedenstad
  - **Cultureel:** de vele wijken en culturele instellingen die het beeld van Brussel als 'kleine wereldstad' vormen.
- De structurering rond een netwerk van gastvrije openbare ruimten die te voet bereikbaar zijn en die de volgende mogelijkheden bieden:
    - **Mobiliteit:** actieve mobiliteit bevorderen, de breuken ter hoogte van de kleine ring overbruggen, Noord-Zuid-verbinding, kanaal.
    - **Leefmilieu:** de plaats van de auto beperken en zo meer ruimte scheppen voor water en planten, voorkomen van overstromingen en het ontstaan van warmte-eilanden, integreren van stadslandbouw.
    - **Economie:** synergie tussen aanvullende dynamische krachten versterken, openstellen voor meer gediversifieerde doelgroepen.
    - **Sociaal:** ontmoetingen bevorderen, mobiliteit en solidariteit oost-west versterken, toegankelijkheid tot groene ruimten en openbare voorzieningen voor iedereen bevorderen.
    - **Cultureel:** de vele actoren en culturele instellingen mobiliseren om samen een gemeenschappelijke grootstedelijke verbeelding tot leven te wekken
  - De ontwikkeling van gezamenlijke creatieve platforms waarbij openbare en privéactoren, verenigingen en academici elkaar kunnen ontmoeten rond ruimtelijke en socio-economische transformatieprojecten van dat netwerk (vb. Steenwegprojecten en Vijfhoek Zuid van BSI-BCO).

Gewestelijke polen

De perimeter van de RPA's uitbreiden tot de naburige wijken en die in het groen/blauwe netwerk en het netwerk van de zachte mobiliteit integreren.

Er bevoorrechte experimenteerterreinen van maken voor de socio-economische transmissie, de programmering op middellange termijn openstellen voor de resultaten van die experimenten.

Kanaal

Aansluitend op het Kanaalplan en het BKP:

- **Economie en logistiek:**
  - Terreinen met industrieel karakter en de logistieke toegankelijkheid via het kanaal, de spoorweg en de weg behouden.

- *Voorrang verlenen aan de economieën die afhankelijk zijn van die logistieke toegangen en die van essentieel belang zijn voor de stedelijke stofwisseling in Brussel (bouw, recyclage, voeding enz.).*
- *Een mix van werken en wonen op het niveau van de huizenblokken en de wijken plannen in plaats van op het niveau van de gebouwen. Het productieve karakter bevorderen van een deel van de binnenpleinen van de huizenblokken en investeren in de kwaliteit van de openbare ruimten (in plaats van aanleg van parken op de binnenpleinen van de huizenblokken en gebrek aan investeringen in de straten).*
- *Ecologische netwerken*
  - *Versterking van de continuïteit en de biodiversiteit van de groene corridors.*
  - *Kwaliteit van het water: open leggen van de zijrivieren, verbreding van de oevers van de Zenne, strategie van opslag/infiltratie stroomopwaarts in de stormbekkens om het lozen van verontreinigd water in de Zenne en het kanaal bij stormweer te vermijden, ontwikkeling van infiltratie-/zuiveringszones in de industriële zones.*
  - *Bodemsanering: fyto-remediëring in braakliggende industriële terreinen.*
  - *Bruggen op grote schaal als openbare en verenigende ruimten ontwikkelen, in navolging van de dynamiek die momenteel leeft rond Saintelette-Kanaal, Ninoofsepoort, Slachthuizen, Tours & Taxis - Noordwijk.*
- *Habitat en nabijheidsvoorzieningen*
  - *Zijstraten loodrecht op het kanaal ontwikkelen als ruimten waar geen industrieel verkeer meer wordt toegelaten, die vergroend zijn en die opnieuw kunnen worden opgeëist door de bewoners en de buurtwinkels.*
  - *Het fiets-GEN verbinden met de netwerken van de zijstraten.*
  - *De toegang tot de kaaien bevorderen buiten de werkuren.*

Interwijkcentra en lokale identiteitskernen

Nadenken over het herstel van een nabijheidseconomie en eerstelijnsdiensten vanaf 40-50 winkelcentra en diensten die één of meerdere wijken bedienen. Op dat niveau een transversaliteit en een samenwerking invoeren tussen de handelsondernemingen, non-profitsector, de zorgdiensten en elders de burgermaatschappij, de inwoners en de vrijwilligers zodat het economische herstel kan worden gecombineerd met het herverdelingsbeleid en de solidaire energieën bij de bevolking. Samen met de gemeenten lokale ontwikkelingsplannen uitwerken en specifieke ondersteuning voorzien voor de synergieën en de transversale platforms.

Wijken

Het beleid van de wijkcontracten uitbreiden tot minder dicht bewoonde wijken en/of meer begoede wijken in de tweede kroon, om op die manier de sociale mix en een evenwichtige verdichting van het grondgebied te bevorderen (in combinatie met het Masterclass-project over de verdichting dat door Perspective werd opgestart).

De nodige operationele middelen combineren met de doelstellingen die de GSV voor ogen heeft.

Sociale band en jeugd

- *In een poging om het sociale weefsel te herstellen dat de afgelopen tijd zwaar op de proef werd gesteld, kunnen verschillende maatregelen worden getroffen op basis van een 'bottom-up'-logica. In dat kader stelt de Commissie voor om:*
  - *De ontmoetingsplaatsen op het niveau van de wijken te dynamiseren - en dan meer bepaald de ontmoetingsplaatsen die werden ingericht in het kader van de wijkcontracten en de uitvoering van de projecten in die richting versnellen.*
  - *De voorzieningen en het personeel dat verantwoordelijk is voor de plaatselijke rust (straatanimatoren, preventieagenten enz.) ondersteunen.*
- *Een uitdrukkelijker jeugdbeleid met een meer transversaal programma (onderwijs, jeugthuizen, jeugdbewegingen, volksopvoeding enz.).*

11. MOBILITEITSVORMEN

De Commissie is tevreden over de geplande maatregelen en stelt er nog twee voor:

- *Duidelijk communiceren met de gebruikers van het openbaar vervoer, zodat ze zich geen zorgen meer maken over de eventuele besmettingsrisico's. De COVID-crisis is een opportuniteit om de mentaliteit te veranderen en om mensen een duwtje in de rug te geven zodat ze vaker de voorkeur geven aan actieve verplaatsingswijzen (wandelen/fietsen).*
- *Met name meer vaart zetten achter de strategieën op het vlak van de logistiek (GMP en GPDO) om het dichtslibben van de centraal gelegen wijken en de drukke gebieden zoveel mogelijk te ontzien in een context die bijzonder gunstig bleek voor e-commerce en dus leveringen (thuis, op kantoor enz.).*

De transformatie van de parkeerplaatsen voor ander gebruik (horecaterrassen, moestuinen, fietsstallingen ...) kan een probleem stellen op het vlak van de beschikbaarheid van de parkeerplaatsen die om beurten kunnen worden gebruikt door bezoekers, en dan meer bepaald van de buurtwinkels.

Dit kadert in de algemenere vraag over de plaats van de auto in de openbare ruimte. Alleen de verplichting om te betalen voor een parkeerplaats zal dit probleem niet oplossen. In dit verband zal men waarschijnlijk in twee richtingen moeten werken:

- 1) *Minder parkeerplaatsen langs de straat en een verplaatsing van het autoverkeer naar de parkeergarages.*
- 2) *Minder individueel bezit van een auto, meer delen van auto's en minder behoefte om de auto te nemen.*

Er zal moeten worden nagedacht over het bestaande beleid in verband met parkeerplaatsen langs de straat (opnieuw in vraag stellen van de huidige mogelijkheden?) om die shift mogelijk te maken.

12. LEEFMILIEU

De Commissie vindt de transformatie van de landbouw en de introductie van de natuur in onze wijken als een essentieel streven.

In elk geval zal een diagnostische studie moeten worden uitgevoerd in overleg met de andere lokale actoren (openbare actoren, verenigingen, burgers en gebruikers), met de bedoeling om doelstellingen en projecten te omschrijven en innoverende inrichtingen te realiseren met het oog op de ecologie. Dit pilootproject heeft ten doel om een ontwikkelingsstrategie voor de ontwikkeling van de natuur per wijk te omschrijven, die kadert in het ecologische netwerk van Brussel. De wijkstrategieën zullen leiden tot de ontwikkeling van

concrete projecten door de aanleg van groene ruimten. Maar laten we beginnen met de groene ruimten in de openbare ruimten toegankelijk te maken, onder meer in de RPA's die momenteel worden voorbereid.

Een van de maatregelen zou erin kunnen bestaan om de verplichting in te voeren dat elke inrichting van de openbare ruimte rekening moet houden met de continuïteit van het natuurstramien via groene gangen, voorzieningen om water op te vangen, het behoud van een voldoende grote grondlaag voor aanplantingen.

De Commissie stelt dan ook voor om:

- de modal shift te combineren met een inrichting van het grondgebied (doordringbaarheid, vergroening, stadslandbouw, betere openbare ruimten). Om vooruitgang te boeken in die richting zou het goed zijn om openbare ruimte vrij te maken, zodat er meer plaats beschikbaar is om meer mensen, meer functies en meer (productief) groen te ontvangen, waarbij de ruimte voor auto's wordt beperkt. Met een bijzondere voorrang voor de wijken in het centrum, die het met heel weinig groen moeten stellen.
- De bosgebieden identificeren die niet officieel open zijn voor het publiek. Op basis van luchtfoto's en kennissen in de wijken sommige grondgebieden lokaliseren, spatialiseren en beschrijven. De gemeenten zouden hierbij als partners kunnen samenwerken. Karakterisering van het huidige statuut (te bouwen, groene ruimte, voorzieningen ...). Voorstel tot opwaardering (reserve of opening). Voorbeeld: Clos du Manoir Burcht te Sint-Pieters-Woluwe, Bosgebied langs de Waterwildlaan te Watermaal-Bosvoorde.
- Het gewestelijke groene netwerk aanvullen dat door Leefmilieu Brussel werd opgesteld (kaart 3 van het GPDO) met elementen die onder de bevoegdheid van Brussel Mobiliteit vallen: sommige grote verkeersassen, zoals de Tervurenlaan met de Leopold II-square, de verschillende ringen ...). Op pagina 61 van de diagnose lezen we dat het GMP 130.000 m² (13 ha) openbare ruimte kan recupereren.
- De toegankelijkheid van de grote open ruimten in de tweede en de derde kroon opwaarderen en versterken (cf. Metropolitan Landscapes).

De Commissie stelt voor om anderen dan natuurdoelstellingen uit te werken (beheer van de afvalstromen). De leefmilieuproblematiek is breder en omvat meer bepaald ook luchtverontreiniging en lawaai.

De besturen moeten hiervoor intensiever met elkaar samenwerken.

13. ECONOMISCHE EN PRODUCTIEACTIVITEITEN

Zoals in het plan wordt aangeduid, blijven de algemene doelstellingen van de Strategie GO4Brussels in verband met de economische transitie in alle opzichten relevant. Het is daarom van essentieel belang om zich op een koolstofvrije regeneratieve kringlooeconomie te richten door de economische doelstellingen op de milieudoelstellingen af te stemmen.

Het herstel is slechts gedeeltelijk mogelijk. Deze crisis is nog niet voorbij en voor sommige sectoren is er geen sprake van om op een risicovrije, veilige, hoogwaardige en rendabele manier de activiteiten opnieuw op te starten. Voor die sectoren (en dan in het bijzonder het toerisme, de cultuur en de evenementen) zullen sommige ondersteunende maatregelen moeten worden verlengd en zullen nieuwe maatregelen moeten worden getroffen.

Tijdens de relance zal het dan ook zaak zijn om te vermijden dat het virus zich opnieuw verspreid door voorzichtig te blijven en de veiligheidsmaatregelen nauwgezet op te volgen en daarbij te streven naar een evenwicht tussen de kwetsbare relance-initiatieven van de ondernemers en de belasting van de gezondheids- en de veiligheidsprofessionals. De relancestrategie zou dus ook moeten helpen zoeken naar dat evenwicht, waarin we zullen moeten leren om "met het virus te leven".

De Regering moet een relanceplan voor de lange termijn hebben: we staan nog maar aan het begin van de economische en maatschappelijke crisis. Zelfs de ondernemingen die gezond waren vóór de crisis kregen harde klappen te verwerken en zullen wellicht niet moeiteloos opnieuw aan de slag kunnen gaan. Men zal moeten onderzoeken wie men zal ondersteunen en vervangen en nadenken over een professionele heroriëntering van mensen die hun werk hebben verloren of nog zullen verliezen. De cultuur-, de evenementen- en de toeristische sector zullen bijvoorbeeld niet meer gewoon de draad kunnen oppikken. Die sectoren zullen opnieuw moeten worden opgebouwd.

De Commissie is voorstander van systemische maatregelen, zoals de mobilisatie van openbare bestellingen om op die manier een koolstofvrij en kringloopaanbod te stimuleren en om de overheden een voorbeeldrol te laten vervullen in de transitie. Dit is een van de manieren om een transversale dynamiek te creëren en om te ontsnappen aan de silologica van competenties te ontsnappen. Wanneer ze goed begrepen zijn en door de besturen op de verschillende niveaus zijn geïntegreerd zullen ze allemaal gericht zijn op dezelfde doelstellingen om de plaatselijke economische activiteiten te ondersteunen, op termijn werkgelegenheid te scheppen en het milieu verbeteren.

De Commissie ondersteunt het streven om materialen en stoffen in de stad op een behoorlijke manier te beheren. Dit geldt zowel voor het hergebruik en de recycling van materialen (cfr. PREC) als voor de preventie van het gebruik van hinderlijke stoffen (pesticiden, endocriene verstoorders).

Het lijkt in dit verband onvermijdelijk om een (niet eens zo verre) toekomst voor ogen te houden met een krimpende in plaats van een groeiende economie. Die oefening werd nooit eerder gedaan, aangezien groei altijd een basisvoorwaarde was van de economische modellen. Daarbij zullen bepaalde thema's moeten worden gekozen zoals openbare financiën, werkgelegenheid, leefmilieu, consumptie ...

De economie zal in de toekomst waarschijnlijk niet meer lineair, maar in golven evolueren: er zullen zowel op maatschappelijk en regionaal niveau (lockdown, verbod van bepaalde activiteiten) als op individueel niveau (quarantaine) 'golven' op ons afkomen.

Als we willen evolueren in de richting van een socio-ecologische transitie van de economie, moeten heel wat bijkomende en fundamentele vragen worden gesteld over het soort samenleving waarin we willen leven. Er bestaan immers zowel op middellange als op lange termijn mogelijkheden om problemen van ongelijkheid op te lossen en onze maatschappij zo te laten evolueren naar een sociaal rechtvaardiger en een ecologisch duurzamer model. De socio-economische component wordt tegenwoordig voornamelijk onderzocht vanuit de hoek om banen te behouden en te scheppen, maar niet vanuit de hoek van de heroriëntering - waarmee ook nieuwe banen zouden moeten kunnen worden gecreëerd! Er is ook geen prioritering gemaakt van de sectoren die moeten worden ondersteund. Ondersteuning op maat en individuele ondersteuning voor de ondernemingen (onder begeleiding van onder meer Hub.brussels en met financiering van Finance.brussels) zullen doeltreffender zijn en zullen ook uitverkoop-effecten vermijden.

Het Gewest identificeerde de kringloopeconomie eerder al als een van de essentiële factoren om de onrechtstreekse emissies te beperken. In elk van de plannen, van de stedenbouwkundige voorschriften en vergunningen moeten alle maatregelen van het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie (GPCE) omvatten.

Ter herinnering: het GPCE streeft 3 hoofddoelstellingen na: a) milieudoelstellingen omvormen tot economische opportuniteiten; b) de economie in Brussel verankeren met de bedoeling om lokaal te produceren wanneer dat mogelijk is, om de verplaatsingen zoveel mogelijk te beperken, om de mogelijkheden van het grondgebied zoveel mogelijk te benutten en om meerwaarde te creëren voor de Brusselaars; c) bijdragen tot de creatie van werkgelegenheid.

Keuze van de sectoren waarin moet worden geïnvesteerd

De Commissie meent dat het verstandig zou zijn om specifiek de essentiële sectoren te ondersteunen - de sectoren die we nodig hebben voor de levering van goederen en diensten die verband houden met onze fundamentele behoeften (bouw/renovatie, voeding, onderwijs, zorg, cultuur ...). Het is hierbij zaak om voorrang te verlenen aan de (economische) activiteiten die we nodig hebben om goed te functioneren in het Gewest. Men mag daarbij de rol van Brussel als hoofdstad en haar internationale rol uit het oog verliezen, met de bijbehorende 'onthaalfunctie' voor toeristen, pendelaars, deelnemers aan congressen, bezoekers enz. Deze functie biedt ook werk aan laaggeschoolde mensen en stelde Brussel ook in staat om een zeer belangrijk cultureel aanbod uit te bouwen (zeker in vergelijking met de omvang van de stad), dat algemeen wordt erkend.

De productieketens moeten hierbij in kaart worden gebracht - en dan in het bijzonder voor de essentiële sectoren - en er moet worden nagegaan of, waar en op welke schaal de import van goederen en diensten kan worden vervangen (in dit verband is het beter om na te denken in termen van ontbrekende schakels om de value chain in Brussel te behouden of te versterken en niet zozeer aan de vervanging van bepaalde 'schakels'). Het is belangrijk om te identificeren in welke mate die sectoren al in het BHG aanwezig zijn vanuit het standpunt van de productieketens. Het is belangrijk om een meer gedetailleerd zicht te krijgen van de sectoren en dan voornamelijk van de subsectoren. Als we meer denken in termen van productieketens en in termen van onderlinge afhankelijkheid, is de beschouwing per sector te beperkt en niet complex genoeg om de onderlinge afhankelijkheden goed te begrijpen en in kaart te brengen.

De Commissie stelt voor om daar nog andere perspectieven aan toe te voegen, zoals het perspectief van het verbruik of de toegang tot basisdiensten en -goederen voor de bewoners van Brussel, of de toegang tot de essentiële collectieve consumptie:

- *Welke basisdiensten en -goederen hebben de burgers nodig op het niveau van de wijk?*
- *Op het niveau van de grootstad? Op het niveau van het Gewest? Enz.*
- *En in welke mate worden die basisdiensten en -goederen verleend en geleverd?*
- *Wat ontbreekt? Bv. op het vlak van sociale/betalende woningen?*
- *Dit gaat gepaard met vragen met een hoog politiek gehalte, zoals: moeten meer sociale woningen worden gebouwd op plaatsen waar er momenteel meer kwetsbare personen wonen of moeten die woningen veeleer worden gespreid en waarom moet dat dan gebeuren?*

Het Relanceplan moet leiden tot een permanente versterking en een grotere doeltreffendheid van het Brusselse netwerk ten dienste van de bevolking en van de ondernemers.

De 'oproepen tot het indienen van projecten' kunnen nieuwe impulsen geven en zijn budgettair gemakkelijk te beheren, maar deze aanpak biedt te weinig garanties op een duurzame impact.

Gelet op de beperkte middelen, dient men eerder te mikken op een hefboomeffect waarmee elke geïnvesteerde euro bijkomende investeringen opleveren van de andere betrokken partijen. In plaats van nieuwe initiatieven op te starten, is het beter om optimaal gebruik te maken van de eerder opgedane ervaring.

Samenwerking is van essentieel belang voor de relancestrategie: het is de bedoeling om de krachten te bundelen en om de initiatieven uit te voeren die de meeste kansen hebben om over een breed draagvlak te beschikken.

De Commissie is voorstander van de lokale financiering van de Brusselse ondernemingen met het spaargeld van de burgers (fiche PME_1) en het gebruik van de Zinne.

Ze staat gunstig tegenover diverse ondersteuningsmaatregelen (fiche PME_9):

- *Aan de private actoren van de begeleiding om in te spelen op de behoeften aan begeleiding van de ondernemers*
- *Aan de ondernemingen die actief zijn in de sector van de ambachten, de industrie, de restauratie en de distributie in een poging om hun kosten te drukken en hun materiaalbehoeften te beperken.*
- *Aan de versnelling van de uitvoering van innoverende projecten op het vlak van digitale gezondheidszorg.*
- *Aan de versnelling van voorbeeldige ondernemingsprojecten.*
- *Door de begeleiding van ondernemingen in de sector van aangepast werk, integratie en sociale economie.*

Ze meent dat het interessant zou zijn om Brusselse ambachtslui te ondersteunen en de ambachtelijke en lokale productie op te waarderen:

- *Creatie en controle van een label 'Designed/Made/Grown/Repaired in and around Brussels'.*
- *Etalage en federatie - Opleiding en ondersteuning van de ambachtslui (fiche PME_10).*

De Commissie meent dat die maatregelen moeten worden getroffen in combinatie met bestaande vergelijkbare initiatieven.

De Commissie ondersteunt de maatregelen ten gunste van de handelaars en de plaatselijke commerciële dynamiek in het kader van de relance en de economische herontwikkeling [luik 2]:

- *Begeleiding van de verenigingen van handelaars.*
- *Projectoproep voor verenigingen van handelaars en lokale commerciële dynamiek.*
- *Plan leegstaande commerciële cel.*
- *Tijdelijk gebruik van leegstaande commerciële cellen (fiche PME 11).*

De Commissie meent dat die maatregelen ten gunste van lokale commerciële dynamiek slechts een eerste element vormen van een globale aanpak voor de ondersteuning en de ontwikkeling van buurtwinkels. In het kader van de ontwikkeling van de mazen bijvoorbeeld kunnen de handelszaken tegen betaling functies van openbaar nut op zich nemen (logistieke functies, sociale diensten enz.), wat dezelfde impact heeft als andere voorgestelde maatregelen.

14. FISCALITEIT

De Regering heeft een reeks onmiddellijke maatregelen goedgekeurd, zoals uitzonderlijke vrijstellingen van de gewestelijke taksen (op de exploitatie van taxi's of auto's met chauffeur, op plaatsen waar toeristen kunnen overnachten/city tax) of de verlenging van de betalingstermijn van de verkeerstaks en de belasting op de inverkeerstelling, de onroerende voorheffing, de registratierechten of een nultarief voor hypothecaire mandaten die in hypotheeken worden geactiveerd (hoewel die laatste maatregel nogal verrassend is).

Zoals de Commissie al in haar voorafgaande nota had gemeld, kan ook fiscaliteit een zeer krachtige hefboom zijn om gedragsveranderingen te stimuleren (bv. door de aanpassing van de belasting op de inverkeerstelling werden vooral minder verontreinigende voertuigen bevoordeeld). De Commissie stelt daarom voor om met het volgende rekening te houden:

- *de vastgoedfiscaliteit. Sinds de werken van het eerste GewOP had een studie aangetoond dat het uitblijven van een kadastrale perequatie sinds 1975 tot onrechtvaardige situaties leidde (lagere OV in de tweede kroon dan in de centraal gelegen gemeenten aangezien de tweede kroon in 1975 nog 'op het platteland' lag), met een gebrek aan doeltreffendheid en het mislopen van inkomsten als gevolg. Tegenwoordig staan deze tarieven totaal niet meer in verhouding tot de marktwaarden.*

Het feit dat geen rekening wordt gehouden met de reële inkomsten uit huurgelden voor de personenbelasting (een anomalie die eerder al door Europa en de OESO werd aangeklaagd) is ook onrechtvaardig en moedigt eigenaars-verhuurders niet om de (soms zeer dringende) renovatiewerken uit te voeren, die anders van hun inkomsten zouden kunnen worden afgetrokken. Het principe van niet-globalisering (net als voor de onroerende inkomsten) met de beroepsinkomsten is ook problematisch.

De Commissie meent dat de Regering moet streven naar meer billijkheid tussen de huurders (die ruim in de meerderheid zijn en die slechts op weinig steun kunnen rekenen - behalve in de vorm van sociale woningen) en de eigenaars (die aanspraak kunnen maken op belastingvoordelen).

- *Autofiscaliteit: men spreekt intussen al minstens 30 jaar over een stadstol of een kilometerheffing, maar die discussie leverde intussen nog niets op. Erger nog: het huidige systeem moedigt het gebruik van de auto aan (en dan meer bepaald de 'bedrijfsvoertuigen', die tegenwoordig zelfs in private ondernemingen naar publiek recht worden toegekend!). En dan is er nog de fiscaliteit in het kader van het parkeerbeleid (parkeerkaart) waarvan bij de invoering niet werd gestreefd naar een gedragsverandering.*
- *Bedrijfsfiscaliteit en maatschappelijke en milieudoelstellingen: transitie naar duurzame activiteiten stimuleren. Er ontbreekt een balans van de voorwaarden voor steun, evenals een balans van de maatschappelijke en milieudoelstellingen bij de gunning van overheidsopdrachten, met de bedoeling om de economie meer op het Brusselse grondgebied te verankeren.*

15. OPWARMING VAN DE AARDE

Behalve de grote inspanningen die intussen al werden geleverd in verband met het energieverbruik van gebouwen in fiche TRAN 1 (die een antwoord biedt op het voorstel van de Commissie, die de toepassing ervan zo snel mogelijk wil zien gebeuren), behandelt het plan slechts terloops de kwestie van het klimaat met betrekking tot de andere aspecten.

De concentratie van CO₂ stijgt doordat het energieverbruik toeneemt. Het is daarom belangrijk om te begrijpen hoe we energie verbruiken en waarom we dat doen. Het verbruik van hernieuwbare energie neemt weliswaar toe, maar veel minder dan het verbruik van fossiele energievormen (verschil met een factor 10).

Dat brengt ons bij het andere grote onderwerp: de werking van de moderne wereld die nog steeds niet zonder fossiele energie kan. Er bestaat een rechtstreeks verband tussen CO₂-emissies en het bbp (lineaire verhouding). De groei is vooral gebaseerd op de beschikbaarheid van energie en dus van fossiele energie.

Dat betekent dat we ons over drie punten vragen moeten stellen:

- *Kunnen we de CO₂-emissies verlagen zonder dat dit ten koste gaat van de economische groei? Alles lijkt er op priori op te wijzen dat dit niet mogelijk is. Als we de emissies willen beperken, zal dit automatisch leiden tot een daling van het bbp - en omgekeerd. De lockdown tijdens de COVID-crisis toonde dat nog maar eens aan: -7 % tot -10 % van het bbp = -5 % CO₂. Het is overigens belangrijk om te weten dat, als we de doelstelling van het Akkoord van Parijs willen halen (opwarming beperken tot 1,5 °C), we allemaal moeten bijdragen aan een verlaging van 5 % van de CO₂-emissies ten opzichte van vorig jaar. Als we daar niet nu meteen mee beginnen, zullen we de emissies nog meer moeten verlagen, met alle gevolgen van dien.*

- *Nu de productiepiek van de fossiele energie al achter ons ligt of binnenkort achter ons zal liggen, is het belangrijk om ons af te vragen hoe we onze manier van leven kunnen voortzetten zonder fossiele energie?*
- *Wat betekent de ontwikkeling van een stad in een context waarin fossiele energie steeds zeldzamer wordt? Wat betekent diezelfde ontwikkeling in de context van een opwarming van de aarde, die belangrijke aanpassingen zal vergen om daartegen bestand te zijn? Alles wat nu met dit doel voor ogen kan worden ondernomen, is een duurzame vooruitgang. Dit is een uitdaging die op veel vlakken zal moeten worden aangegaan (grootte van de stad en autonomie, verdichting en bezetting van de bodem, biodiversiteit en leefomgeving, grootte van de woningen en beschikbaarheid van buitenruimten, bouwmodel en type materialen die worden gebruikt om oververhitting in de woningen te voorkomen).*

De Commissie stelt voor om de opportuniteit te onderzoeken om de ondergrondse ruimten van het trein- en metronetwerk en parkeergarages te gebruiken om netwerken van warmte/koeling in de stad te ontwikkelen dankzij de creatie van datacenters (warmte) en stormbekkens (afkoeling) in ondergrondse ruimten die niet meer worden gebruikt.

16. COMMUNAUTAIRE BEVOEGDHEDEN

Zoals al in de voorafgaande nota werd vermeld, moet het Brussels Gewest op zoek naar hefboomen door haar troeven en haar specifieke eigenschappen zo goed mogelijk uit te spelen. Eén daarvan is ongetwijfeld de kwaliteit en de toegankelijkheid van haar welzijns- en gezondheidssysteem, dat niet alleen in stand moet worden gehouden, maar dat nog meer moet worden ontwikkeld om er een belangrijke troef van te maken.

Gelijktijdig heeft de crisis ons geconfronteerd met de limieten van een ziekenhuis- en medisch systeem dat voornamelijk gericht is op prestaties, en dan in het bijzonder prestaties van de artsen. Ook ons systeem van de woon- en zorgcentra is gericht op de zorgverlening. De patiënt en de bejaarde opnieuw centraal stellen is een werf die het strikt regionale kader overstijgt - niet alleen met betrekking tot de werking, maar ook met betrekking tot de financiering

De Commissie neemt akte van de maatregelen met betrekking tot de Commission communautaire commune (COCOM) en de maatregelen die worden gedragen door de Commission communautaire française (COCOF) en is blij dat het gewestelijke plan met deze dimensies rekening houdt.

- *Geweld ten opzichte van vrouwen (SOSA 1).*
- *Toegang tot (al dan niet dringende) medische hulp en versterking van de sociale eerstelijnsdiensten om ze centraal te stellen in een strategie die op een multidisciplinaire en territoriale benadering is gebaseerd.*
- *Indicatoren voor de opvolging van de levenskwaliteit en de gezondheidstoestand/SITEX RES_2*

Dan is er nog de kritieke toestand van de rusthuizen: moet dit model worden voortgezet? In de media wordt melding gemaakt van een groot aantal onbezette bedden - een bewijs dat het bestaande model in vraag mag worden gesteld.

De Commissie meent dat men in dit verband de alternatieve mogelijkheden van diensten en hulp thuis en dagcentra (sociaal weefsel) zouden moeten worden overwogen, maar we beschikken niet over gegevens over de huidige capaciteiten en de manier waarop ze over het grondgebied zijn verdeeld. Het zal duidelijk zijn dat dit probleem dringend moet worden aangepakt, rekening houdend met de bijzonder ernstige gevolgen van een lockdown op de gezondheid van personen met een risicoprofiel. Laten we niet vergeten dat Denemarken (in 2007) en Nederland (vier jaar later) beslisten om de bouw van zulke infrastructuren te

verbieden of te ontmoedigen. In beide landen blijven bejaarden zo lang mogelijk thuis wonen en indien nodig kunnen ze terecht in appartementen onder toezicht.

16.1. Onderwijs en opleiding

Onderwijs neemt een centrale plaats in: het GPDO had eerder al duidelijk gewezen op de structurele tekorten van het onderwijs en uitvallers, de te lage kwalificatie van jongeren uit het beroepsonderwijs enz. Bij de relance moet dan ook zeker de nodige aandacht worden besteed aan de extra achterstand die tijdens de lockdown werd opgelopen

De cultuur van voortgezet onderwijs is in ons Gewest zeer zwak. Een van de relancestrategieën in Brussel zou erin moeten bestaan om massaal te investeren in opleidingen, voortgezet onderwijs en dan in het bijzonder in digitale competenties.

16.2. Cultuur

De Commissie ondersteunt de initiatieven ten gunste van de culturele en de creatieve sector [luik 2]:

- Brussel positioneren als culturele hoofdstad van Europa tegen 2030
- Een pool van stadsculturen ontwikkelen
- Een biënnale organiseren - Projectoproep 'Cultuur in de openbare ruimte' (fiche DOM_2)
- De culturele en creatieve industrie in België ondersteunen: projectoproep (fiche DOM_4)
- Een grootschalig restauratiebeleid van het Brussels erfgoed opstarten (fiche DOM_5)
- De economie opnieuw op gang brengen door de valorisatie van het erfgoed (fiche DOM_5)

De culturele en creatieve sector ondersteunen, is ook voordelig voor andere economische sectoren, zoals de horeca.

CONCLUSIES

De Commissie is zich bewust van de ernst van de situatie - niet alleen met betrekking tot de gezondheids crisis, maar ook met betrekking tot de negatieve effecten op de economie en het sociale weefsel. Ze begrijpt dan ook het belang om de oude structuren en dynamieken zo snel mogelijk opnieuw op te starten. Maar ze meent ook dat het streven om terug te keren naar een maatschappij van vóór de COVID-crisis blijk geeft van een onderschatting van de diepte van de crisis, de noodzaak om op veiligheidsvlak waakzaam te blijven en van de kosten voor de overheidsbegrotingen. Bovendien heeft de gezondheids crisis de tekorten in ons systeem blootgelegd met betrekking tot de woningen, de spreiding van de openbare en groene ruimten, de toegang tot de diensten en de voorzieningen die nodig zijn tijdens een lockdown enz.

Het komt erop aan om te kunnen reageren op de uitdagingen die ons wachten en dan meer bepaald "de manier waarop de stad in een onzekere toestand moet evolueren" en dan vooral op de plaatsen waar het sociale weefsel het meest wordt bedreigd: de volkswijken, de (vergeten?) culturele evenementen en de ontmoetingen met familie of vrienden.

Men moet er zich bewust van zijn dat de grote uitdaging van het relance plan erin zal bestaan om zich te kunnen aanpassen en nooit uit het oog te verliezen dat dit niet echt een relance is, maar wel een begeleiding in een transitieperiode.

Dit alles brengt de Commissie ertoe om de aandacht te vestigen op een aantal essentiële elementen die onmisbaar zijn voor een behoorlijk herstel:

- *De crisis is een opportuniteit om te leren om anders te functioneren en de acties op een transversale manier uit te voeren, rekening houdend met de verschillende niveaus van het GPDO.*
- *Het herstel zal een werk van lange adem zijn en moet daarom in fasen worden ingedeeld. Het herstel zal ook op een dynamische manier verlopen: zowel op maatschappelijk en gewestelijk niveau (lockdown, verbod op bepaalde activiteiten ...) als op individueel niveau (quarantaine) zal het in 'golven' verlopen.*
- *Het herstel zal dan ook maar kunnen slagen als niet alleen de Regering een goed beleid uitstippelt, dat door de besturen in de praktijk wordt omgezet en dat de economische sector van de ondernemingen aanzwengelt, maar als ook de bevolking de plannen op een actieve manier ondersteunt en het vertrouwen herwint zelfs wanneer bepaalde gezondheidsregels behouden blijven. Ook de verenigingswereld, de burgermaatschappij, de wereld van de vrijwilligers en de culturele sector zullen een actieve rol moeten spelen om te helpen om het sociale weefsel te herstellen, met een grotere aandacht voor solidariteit met de zwakste leden van onze samenleving.*
- *Daarom dringt de Commissie erop aan dat bij de invoering van de diverse relancemaatregelen rekening wordt gehouden met de volgende elementen;*
  - *een transversaliteit tussen sectoren en activiteiten;*
  - *een actieve en transparante samenwerking tussen de verschillende machtsniveaus (Europees, federaal, regionaal, gemeentelijk en gemeenschappen) en besturen;*
  - *een transversaliteit en een integratie van alle bestaande plannen en een bijzondere aandacht om de blokkeringen en de langzame werking van de huidige systemen weg te werken;*
  - *een herziening van alle stadsprojecten die nu al worden uitgewerkt (en niet alleen de SVC's en de DWC's) om ze eventueel te verbeteren rekening houdend met de belangen die de pandemie heeft blootgelegd;*
  - *eenduidige, informatieve en mobiliserende informatie voor de volledige bevolking;*
  - *territorialisering van het beleid afhankelijk van de niveaus en de polen die in het GPDO zijn voorzien;*
  - *een verstandige investering van de beperkte middelen om de gemeenschappelijke effecten te versterken (bv. liquide middelen voor de handelszaken en koopkracht voor de armen) en om de begunstigden en de sociale effecten van solidariteit te combineren;*
  - *een doelgerichte oproep aan de bevolking om zich in hun wijk te mobiliseren, aan de organisaties om de relance in hun sector te ondersteunen, aan de grote operators om mee te werken aan het stadsproject, zodat elke actor een rol krijgt in de relance.*
- *Dit alles zal uitdrukkelijker in een ruimer kader moeten worden ingeschreven: het BHG en haar grootstad Brussel als Europese hoofdstad, Brussel als zeer diverse kleine wereldstad en de netwerken van de steden, de kandidatuur van Brussel als culturele hoofdstad voor 2030 enz.*

De Commissie pleit voor een governance met een duidelijke en dynamische oriëntatie, een zichtbare en actieve leiding, die de middelen van de departementen en de besturen mobiliseert, maar die open staat voor de levendige krachten van de maatschappij en die openbaar-private partnerships en de mobilisatie van de burgermaatschappij bevordert.